

Klimaat - waarom de transitie maar niet wil lukken

Algemeen

De huidige aanpak van de klimaat- en milieuproblemen is volstrekt ontoereikend. En de verdeling van lasten en lusten in het huidige beleid is meer dan onrechtvaardig.

Alle (overheids)inspanning is namelijk gericht op het beschermen en in stand houden van de gevestigde belangen. Het vasthouden aan een onhoudbaar economisch systeem, dat juist ten grondslag ligt aan alle (milieu)problemen. Om voor klimaat, milieu en ecosystemen nog te redden wat er te redden valt moeten we stoppen met zaken en activiteiten die schadelijk zijn.

Nu de berichten van het IPCC en wetenschappers over de naderende klimaatcatastrofe steeds alarmerender worden, en de ontwikkelingen (milieu, natuurrampen) laten zien dat het nog sneller gaat dan gevreesd, vraag je je steeds nadrukkelijker af wat er nodig is om onze 'bestuurders' en 'leiders' de ogen te openen. Waarom weigeren ze hardnekkig om de ernst, en zeker de oorzaak van de problemen te onderkennen?

Zo'n vijftig jaar geleden heeft de Club van Rome al gewezen op de onhoudbaarheid van het systeem, dat de aarde uitput en dat leefomgeving en ecosystemen vernietigt. Onze 'manier van leven' moet niet worden beschermd, maar radicaal omgegooid. Tijdens de coronapandemie ging het alleen maar over 'terug naar normaal'. Maar dit 'normaal' is juist de oorzaak van alle problemen! Het moet dus zeker niet 'terug naar normaal', maar juist (radicaal) anders.

Een gigantisch bedrag is tijdens de coronapandemie uitgegeven om het economisch systeem in stand te houden, terwijl het ook gebruikt had kunnen worden voor de broodnodige verandering – een gemiste buitenkans.

Politici knokken voor onze vastgeroeste consumptiepatronen (zogenaamd in het belang van de economie), in plaats van ons te confronteren met de onhoudbaarheid ervan, maar ook in de dagelijkse berichtgeving in de kranten en op nieuwssites ontbreken de kritische spiegel en de aandacht voor mooie alternatieven. Het lijkt wel of ze aan de leiband van bedrijven en industrie lopen.

Het economische systeem is gebaseerd op verspilling en vervuiling; dat moet niet méér (groei), maar anders (duurzaam). Het dogma van economische groei ontbeert iedere grondslag. Het is de oorzaak van problemen, niet de oplossing. Het systeem wordt gedreven door hebzucht en winstbejag met de bijbehorende verdienmodellen, wat leidt tot toenemende tweedeling.

Economie gaat over geld, niet over wat verstandig is (dan hadden we geen klimaatprobleem) en al helemaal niet over wat eerlijk is (dan hadden we geen armoede en belastingparadijzen).

Verder gaat het klimaatakkoord niet over het klimaat, maar over geld. Het gaat niet over wat 'we' kunnen of moeten doen, maar hoe we zo min mogelijk kunnen doen. En vooral wie we kunnen laten opdraaien voor de schade en kosten. Tekenend is dan ook dat de industrie, en helemaal de luchtvaart, in dit akkoord worden ontzien.

Zoals gezegd: het gaat om de gevestigde belangen, die dankzij intensieve lobby's grote invloed hebben op overheidsbeleid. Op deze wijze worden de klimaatdoelen zeker niet gehaald.

In het huidige systeem gaan de winsten naar bedrijven en aandeelhouders en wordt de schade aan de belastingbetaler toebedeeld. Een systeem dat door politiek en overheid wordt gefaciliteerd met privileges en belastingfaciliteiten.

Zo moeten begrippen als vestigingsklimaat en concurrentiepositie (waar Nederland al in de top zit) verhullen dat het gaat om belastingparadijzen en staatssteun. Bedrijven en grootverbruikers betalen maar een fractie van de energiebelasting die particulieren betalen. Een overbodige luxe als vliegen is (voor kerosine) onbelast, terwijl gas en elektrisch voor een primaire levensbehoefte als wonen voor het grootste deel uit belasting bestaan.

Een systeem ook dat in toenemende mate ongelijkheid (waaronder armoede) oplevert.

Terwijl steeds meer mensen kampen met energiearmoede en zijn aangewezen op voedselbanken, kunnen anderen ongegeneerd doorgaan met het stimuleren van de klimaatverandering door middel van hun vliegvakantie, skivakantie, privéjets en benzineslurpers, en kunnen de schade daarvan afschuiven op ‘de maatschappij’.

Het dogma van economische groei ontbeert elk fundament. Groei (meer rijkdom) leidt niet tot meer welvaart – integendeel de scheve verdeling leidt juist tot minder welvaart. En geluk levert het ook niet op, want rupsje-nooit-genoege zal nooit tevreden zijn.

Radicale verandering is nodig, want de problemen waarmee we geconfronteerd worden reiken (veel) verder dan de energievoorziening. Denk aan stikstof, pfas, gewasbeschermingsmiddelen, plastic soep, vernietiging van ecosystemen en leefmilieu, de drinkwatervoorziening.

Het is niet meer dan eigenbelang om hier zo snel mogelijk actie te ondernemen, want de tijd begint steeds harder te dringen.

Echter, dit besef wil maar niet doordringen. En zo lang luchtvaart beschouwd wordt als essentieel voor de economie (wie maakt dat uit trouwens? – als de schade, kosten en overlast aan derden worden meegerekend, is het per saldo mogelijk zelfs negatief voor de economie) in plaats van een ramp voor het klimaat en daarmee voor de mensheid, zál dit ook niet doordringen. Om Johan Cruijff aan te halen: je snapt het pas als je het door hebt.

Ik constateer dan ook dat de wil en het lef (electorale overwegingen) om echt te verduurzamen ontbreken – er rust een taboe op het benoemen van de grote milieuvervuilers: vliegtuig en auto. Op papier wordt van alles afgesproken en (wettelijk) geregeld, maar in de praktijk is alle inspanning er op gericht om vooral door te gaan op de oude voet.

Vergelijk de overconsumptie met obesitas en het mantra luidt: meer eten. De argumenten die worden aangevoerd, ontberen vaak iedere grondslag of zijn zelfs feitelijk onjuist.

Marktwerving

Zo moet de CO₂-uitstoot beperkt worden, maar zorgt het emissiehandelssysteem, zeker in het begin, er voor dat de uitstoot gewoon door kan gaan. Doordat niet alle uitstoot belast wordt en het tarief te laag is. Nu de uitstootrechten eindelijk stijgen, begint het pas wat op te leveren.

Daarnaast is steeds vastgehouden aan het adagium dat ‘de markt’ het probleem zou aanpakken dan wel oplossen. Maar toen de markt met de oorlog in Oekraïne zijn werk eindelijk ging doen, wist de politiek niet hoe snel ze met subsidie moest komen.

En nu blijkt ook nog eens dat er voor grootverbruikers vele miljarden aan fossiele subsidies dan wel belastingenvrijstellingen verloren gaan. De ‘marktwerving’ is daarmee feitelijk om zeep geholpen en zelfs contraproductief. Ergo: het is helemaal niet de bedoeling om het probleem aan te pakken, maar om de gevestigde belangen met hun verdienmodellen in stand te houden.

De hypocrisie (of belangenverstrengeling?) gaat nog veel verder: als ontwikkelingslanden een lening van het IMF willen, moeten ze hun economie op orde brengen, waaronder het afschaffen van subsidies op benzine en voedsel. Dat betreft dan ook nog eens primaire levensbehoeften, terwijl onze fossiele subsidies vooral naar luxe goederen en rijken gaan.

Economie

Steeds weer wordt het belang van de economie (geld dus) voorop gesteld als het gaat over het halen van de klimaatdoelen. Alsof klimaatmaatregelen slecht zouden zijn voor de economie. Maar voor de economie maakt het niet uit of je op vliegvakantie gaat of je woning verduurzaamt. Voor het klimaat ligt dat totaal anders – daar werkt het dubbel op in dit geval.

Het feitelijke doel is dan ook niet om klimaat en milieu te redden of zelfs maar te ontzien, doch om de gevestigde belangen te behartigen. Het kale feit dat de luchtvaart buiten het klimaatakkoord is gehouden, terwijl het een van de grootste boosdoeners is, getuigt hiervan.

Als het echt om het klimaat en milieu ging zouden we stoppen met veel zaken, zoals vliegen, landbouwgif, benzineslurpers, kunstmest, verwarmen van kassen, import van soja, export van afval, microplastics en pfas. Hoe erg moet het worden (plan B) alvorens het taboe op zulke maatregelen wordt opgeheven?

Door gewoon te stoppen met de dingen die schadelijk zijn, snijdt het mes aan twee kanten. Er kan gemakkelijk enorm veel bespaard worden – technisch dan, want de gevestigde orde heeft andere belangen. Maximale energiebesparing is (naast stoppen met vlees eten) juist de beste, zo niet enige manier om de klimaatdoelen te halen. Maar de hele inzet is juist om zo min mogelijk te doen, met als consequentie dat de doelen niet gehaald worden.

Volgens de Trias Energetica zou de beperking van de energievraag en de CO₂-uitstoot de eerste (en belangrijkste) stap moeten zijn. In de praktijk is hier weinig van te merken – daar genieten economie (geld) en gevestigde belangen de voorkeur boven effectieve maatregelen. Ook de politieke wil en durf ontbreken ten enenmale. Ingewikkelde wetgeving moet dit verhullen en doen voorkomen alsof de problemen serieus worden aangepakt.

De nodige urgentie wordt zo langzamerhand onderkend, maar de inspanningen zijn gericht op het in stand houden van het bestaande systeem, in plaats van te stoppen met zaken die schadelijk zijn. De bewering dat er een eerlijke verdeling dient te zijn van de lusten en lasten, moet verhullen dat juist de gevestigde belangen worden behartigd (de lusten). De verdienmodellen hebben gemeen dat de schade wordt afgewenteld op de burger en belastingbetaler (de lasten). Ondanks vette winsten dreigen met vertrek naar het buitenland laat zien dat het alleen om geld gaat.

Een ander argument is de betaalbaarheid van de (klimaat)maatregelen. Frappant genoeg zijn degenen die dit opperen, voorstander van de duurste maatregel: kernenergie. Dit komt alleen doordat het de illusie wekt dat we ‘onze manier van leven’ onbezorgd kunnen voortzetten. Gemakshalve wordt ook de CO₂-uitstoot voor de uraniumwinning en -verwerking genegeerd. Als de rijke mijnen uitgeput zijn wordt de uitstoot zelfs net zo hoog als voor fossiele opwekking.

Ook hoor je niemand over de betaalbaarheid van (toekomstige) klimaatrampen. De vele miljarden die straks nodig zijn om de dijken extra te verhogen zijn gewoon onderdeel van de ‘welvaart’ die – zoals te doen gebruikelijk – naar de volgende generatie wordt doorgeschoven.

Het goedkoopste én het effectiefst – hetgeen de belangrijkste overweging zou moeten zijn – is stoppen met de uitstoot. Normeren en beprijzen is in deze het meest goedkoop, effectief en eerlijk (de vervuiler betaalt). Bovendien: hoe langer je wacht hoe duurder het wordt. Subsidies zijn een lapmiddel waarbij een groot deel ervan verloren gaat aan regelgeving, uitvoering en fraude.

Daarnaast mogen mensen ook wel aangesproken worden op hun voetafdruk – energiearmoede kun je ook bestrijden door de overdaad en verspilling elders te beperken. Ook zou het al helpen om het taboe te doorbreken dat rust op het ter discussie stellen van ‘onze manier van leven’.

Niet alleen is het bespottelijk dat betaalbaarheid een probleem zou zijn voor maatregelen die absoluut noodzakelijk zijn – dat was het voor de coronapandemie ook niet. De weigering om de uitstoot aan te pakken (lees: sectoren te ontzien, omdat ze zogenaamd essentieel zijn) maakt alles alleen maar duurder. Stoppen met vliegen is best betaalbaar (sterker nog: het bespaart juist kosten), maar past alleen niet bij de gevestigde belangen en verdienmodellen. Ook durft niemand het over de auto te hebben, die steeds groter en zwaarder wordt.

Werkgelegenheid

Tezamen met de economie wordt de werkgelegenheid aangehaald als argument om bestaande zaken in stand te houden. Maar als het om werkgelegenheid zou gaan dan was veel werk niet verplaatst naar lage lonenlanden. Het lijkt er dan ook meer op dat het wordt gebruikt als argument/dreigement voor staatssteun en (belasting)faciliteiten.

Wanneer de kosten en schade van transport in rekening worden gebracht zou dit de eigen werkgelegenheid maar zo ten goede kunnen komen, terwijl ook nog eens de afhankelijkheid van het buitenland wordt gereduceerd.

Investerings die werkgelegenheid kosten worden steevast met enthousiasme begroet door bedrijven en aandeelhouders. Werkgelegenheid is dus geen doel, maar een chantagemiddel. Dat geldt ook voor het dreigen met verplaatsen naar het buitenland.

En waarom moeten we in dit overvolle land activiteiten aantrekken of in stand houden waarvoor buitenlandse arbeidskrachten nodig zijn? Wie heeft daar belang bij?

Concurrentiepositie

Ook de concurrentiepositie wordt aangehaald als obstakel voor verduurzaming. We zouden ons immers uit de markt prijzen, terwijl in het buitenland de vervuiling vaak ook nog eens erger is. Maar dit argument houdt natuurlijk ook in dat onze concurrentiepositie versterkt kan worden door aan importproducten dezelfde kwaliteits- en duurzaamheidseisen te stellen.

Dat “Europa zich moet verdedigen tegen oneerlijke praktijken” (Ursula von der Leyen, Europese Commissie) zou niet moeten inhouden dat je die praktijken zelf gaat toepassen, hetgeen met (fossiele) subsidies en andere maatregelen juist wel degelijk het geval is.

En waarom moet export gesubsidieerd worden? Het voordeel komt in het buitenland terecht. Als werkgelegenheid de bedoeling is: dat moet geld opbrengen in plaats van geld kosten.

Voor de concurrentiepositie zijn innovatie en onderwijs essentieel. Subsidies zijn dan contraproductief, terwijl normeren en beprijzen een stimulans zijn. En het onderwijs kachelt al jarenachteruit – ook daar is een flinke omslag nodig.

Democratische besluiten

Het huidige (economische) systeem wordt (onder andere) gerechtvaardigd met het argument dat besluitvorming op democratische wijze plaatsvindt. Maar het proces van lobbyen, invloed, belangen(verstrengeling) en (misbruik van) macht heeft in praktijk – ook in Nederland – meer met corruptie dan met democratie te maken.

Het zijn de gevestigde belangen die hier steeds weer aan het langste eind trekken. En overheden laten zich maar al te gemakkelijk chanteren door grote (vooral internationale) bedrijven.

Democratie wil ook niet zeggen ‘meeste stemmen gelden’, maar ‘gelijke rechten en plichten voor iedereen’. Het gaat dan ook niet om het proces (of ritueel), maar om het resultaat. In die zin is ‘de vervuiler betaalt’ het enige dat eerlijk en rechtvaardig is – de fossiele subsidies en belastingvoordelen zijn juist niet democratisch, ongeacht hoe groot de meerderheid is.

Vanwege de (mogelijke) gezondheidsschade van windturbines zouden ze volgens het voorzorg-principe helemaal niet geplaatst mogen worden. Daarnaast zijn de normen die gehanteerd worden, niet gebaseerd op risico of schade voor omwonenden (dan is Nederland gewoon te dichtbevolkt), maar op de wil/wens/noodzaak(?) om turbines te plaatsen.

En moeten we onze leefomgeving laten verpesten met grote industriële turbines, opdat anderen ongegeneerd op vliegvakantie kunnen blijven gaan? Valt dat onder de noemer van het eerlijk verdelen van de lasten en de lusten? Wie heeft daar baat bij?

De aanpak van de huidige problemen strookt ook niet met grondwetsartikel 21 (De zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu). Dan zou de nadruk liggen op het stoppen van vervuiling en uitstoot.

Voedselvoorziening

Kunstmest (de productie ervan brengt veel CO₂-uitstoot met zich mee) en vergif (gewasbeschermingsmiddelen genoemd om de ware aard ervan te verhullen) worden door belanghebbenden als noodzakelijk gezien voor de voedselvoorziening.

Maar als het echt om de voedselvoorziening gaat zouden we stoppen met de productie van vlees. Want daarbij gaat meer dan driekwart van het voedsel verloren. En dan zou er in de rijke landen geen obesitaspandemie heersen, terwijl elders in de wereld letterlijk mensen sterven van de honger.

Kunstmest en zeker vergif zijn ook eerder een bedreiging voor de voedselvoorziening, zeker op termijn. Kunstmest put de bodem uit en vernietigt het bodemleven - en er is steeds meer van nodig om de productie op peil te houden.

Vergif is nog veel erger: het vernietigt ecosystemen, vervuult bodem en grondwater, en is een groot risico voor de volksgezondheid. Maar omdat niet bewezen is dat er direct gevaar is voor de mens, wordt het als 'veilig' aangemerkt.

Hierbij moet de kanttekening worden geplaatst dat het bewijs voor werkzaamheid en (on)veiligheid door de producent wordt aangeleverd, en het qua veiligheid alleen voor de mens geldt. Dat het funest is voor de ecosystemen is al lang duidelijk.

Op basis van het voorzorgprincipe zou er al lang een totaalverbod moeten gelden, maar (ook hier) winnen de gevestigde belangen het gemakkelijk. Toentertijd werd ook beweerd dat je rustig kon doorgaan met roken zolang niet bewezen was dat je er kanker van kon krijgen.

En de bloementeelt is ook niet voor de voedselvoorziening, maar gebruikt wel héél veel gif, terwijl het grootste deel ook nog eens voor de export is.

Bovendien hebben biologische boeren bewezen dat het best zonder kunstmest en vergif kan. Maar dankzij de staatssteun (o.a. kunstmest) en lobby voor de traditionele landbouw kunnen ze hier moeilijk mee concurreren. Dit is dus ook oneerlijke concurrentie.

Aanvullende opmerkingen

In 2009 is al (min of meer?) afgesproken dat de fossiele subsidies in 2020 moesten zijn afgebouwd. Daar is dus niets van terecht gekomen. Ook is al lang en breed onderkend dat de belastingvrijstelling voor de luchtvaart verkeerd is. Maar de inspanningen zijn er bepaald niet op gericht om hier werk van te maken.

Oproepen van bezorgde burgers (grootouders) en klimaatactivisten om er werk van te maken worden al jarenlang genegeerd. Nu de laatsten met disruptieve acties druk op de ketel zetten, wordt getracht hen weg te zetten als criminelen. Maar het probleem is een falende overheid die de hand in eigen boezem moet steken. Door het criminaliseren van lastpakken probeert de politiek hun de zwarte piet toe te spelen en de inhoudelijke discussie af te houden. Politiek en overheid weten dus donders goed dat ze fout zitten.

Met de huidige economische praktijk (toenemende tweedeling) laat de overheid ook steken vallen ten aanzien van grondwetsartikel 20 (bestaanszekerheid; welvaart; sociale zekerheid).

Voor de promotie en acceptatie van de windturbines wordt de hebzucht aangesproken: je kunt er aan verdienen. Maar wat heb je aan geld als je niet kunt slapen? Of ziek wordt? (*cynisch*;) Niet dat het erg is als dat anderen overkomt, maar toch.

En is 50% participatie een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten? De omgeving heeft toch 100% van de overlast? Voor wie niet kan of wil meedoen wordt dit 0% tegen 100%.

Natuurlijk ligt het probleem niet alleen bij politiek en overheid, maar ook – en misschien wel op de eerste plaats – bij de consument en burger. Die kan gewoon per direct stoppen met vliegen, auto rijden, vlees eten en wegwerpartikelen kopen. Maar de overgrote meerderheid daarvan voelt daar niet voor en houdt, al dan niet bewust, vast aan haar consumptiepatroon.

Politiek en overheid kunnen op hun beurt campagne voeren voor gedragsverandering, maar zijn daartoe niet genegen, omdat ze de gevestigde belangen behartigen en bang zijn voor de kiezer.